

Röviden

Történelem a mai hírek mögött

Vélemény

Szakértői vélemények
a friss hírek mögött
meghúzódó történelmi
folyamatokról,
eseményekről

PÁRHUZAMOK

Szövetségek a szakadék szélén?

Az Egyesült Államok NATO-beli vezető szerepének megítélése napjainkban átértékelődik, és Aley Scott hasonlóságokat lát a csaknem két és fél évezreddel ezelőtti regionális szövetség élén álló Athén és Amerika jelenlegi helyzete között

Kleón, az athéni demagóg, i. e. 427-ben kijelentette, hogy „a demokrácia alkalmatlan a birodalmak kormányzására”. Ezt a meglepően modern nézetet Thuküdidész hagyta ránk a demokratikus Athén és az oligarchikus Spárta között i. e. 431-től 405-ig zajló, peloponnészoszi háborút összefoglaló művében.

Csaknem 2500 évvel ezelőtt már a politikai vezetők és a szavazók számára is nyilvánvaló lett a szuperhatalmi státusz és a demokratikus elképzelések közötti ellentmondás. Az athéniak, akik a demokrácia korai úttörői és a tengerek urai voltak, megértették: az uralom fenntartása azt jelenti, hogy kemény kézzel kell fogni az alávetett államokat és a szövetségeseiket is. Kleón a külpolitikában kevesebb demokráciát és több határozottságot követelt Athén részéről, de ez a mondat könnyen értelmezhető a birodalmak kritikájaként is, amelyek „alkalmatlanok a demokráciára”. A 20. századi nyugati

hatalmak uralmának tisztelettel adózó balos történészek jelenleg is ezt a megközelítést preferálják. Pontosabban ezzel a problémával kell szembenéznie az Egyesült Államoknak, a 21. század világméretű szuperhatalmának és a NATO vezető erejének szerepében. A NATO az utóbbi években nehézségekkel küzd, és saját tagállamai is kritikával illetik.

2019. október 21-én Emmanuel Macron francia elnök interjút adott a *The Economist*-nak, amelyben kijelentette, hogy mivel az Egyesült Államok szerepe a NATO vezetőjeként meggyengült, a szervezet „agyhalott” – és így a továbbiakban stratégiai szempontból nem képes geopolitikai hatalomként működni. Egy példát is hozott: Trump döntését, hogy visszavonja az amerikai csapatokat Szíria északi részéből, ahol a NATO hagyományos ellensége, Oroszország támogatja a szíriai elnök, Basszár el-Aszad erőit, és engedi Törökországnak – az egyre renitensebb NATO-tagállamnak, amely az Egyesült

Államok után a második legnagyobb létszámú katonasággal rendelkező tagállam –, hogy saját kurdellenes céljainak megvalósításáért behatoljon a régióba. Az amerikaiak rosszul kezelik a NATO közös érdekét, és Macron szerint ennek következményeként Európa „a szakadék szélén áll”, és határozottan kell lépnie, hogy megvédje saját érdekeit, vagy „nem leszünk képesek irányítani a sorsunkat”.

Bizonyos szempontból Macron egyenes beszéde Kleónéra emlékeztet: egy katonai szövetségnek szüksége van vezetőre és célra. Ha nem rendelkezik ezekkel, akkor fennáll a veszélye, hogy kudarcot vall, és új szövetséget kell kötni. Macron víziója szerint ez a Franciaország vezette Európai Unió lesz, amelyet saját katonai ereje támogat, és nem függ többé az egyre

megbízhatatlanabb Egyesült Államok által vezetett, recsegő-ropogó NATO szervezetétől.

Első liga

A védelmi szövetségeket vezető erejük önpusztító mértékben determinálja: ha a vezető állam megbukik, a szövetség is felbomlik. Az ókori Athénnal ugyanaz történt annak idején, mint most

A szuperhatalmi státusz és a demokrácia közötti feszültség 2500 évvel ezelőtt is nyilvánvaló volt

az Egyesült Államokkal: egy demokratikus állam állt egy jelentős, keletről jövő fenyegetést megtestesítő Perzsiával szembeálló katonai szövetség élén.

A szövetség vezető szerepét, Görögország legnagyobb tengeri hatalmával rendelkező államaként, Athén vette át az i. e. 480-ban, Szalamisznál Perzsia felett aratott győzelme után. A Déloszi Szövetséget görög városállamok, az égei-tengeri szigetvilág, valamint a ma Törökországhoz tartozó Kis-Ázsia tengerpartjának városai alkották a Perzsa Birodalom határvidékén. I. e. 476-ban, a perzsa háborúk első szakaszát követően hozták létre azért, hogy megvédje tagjait a jövőbeni perzsa fenyegetéssel szemben. Athén az ellenőrzése alatt tartotta a szövetség közös pénzügyeit

Az i. e. 5. századi athéni államférfi, Periklész, aki a NATO-hoz hasonlatos Déloszi Szövetség élén állt, azt mondta: „Lehet, hogy az uralmatok most zsarnokságnak tűnik; és talán nem jó elfogadni ezt, mindenesetre veszélyes lenne feladni”

és haditengerészeti erejét, amelyet azért neveztek „déloszinak”, mert kincstárát, amelybe minden tagnak éves adót kellett befizetnie, kezdetben az apró, égei-tengeri Délosz szigetén tartották, míg nem i. e. 454-ben Athénba szállították, az Akropoliszra. Ha valamelyik tagállam nem fizette a hozzájárulást, Athén gyorsan beszedte, mint ahogy ez az Akropoliszon fennmaradt hatalmas kőtáblákról olvasható, amelyek megnevezték és megszegyenyítették a klub nem fizető tagjait.

A NATO és a Déloszi Szövetség megdöbbenően hasonlít egymásra. A NATO 1949-ben az Egyesült Államok és az európai hatalmak szövetségéeként jött létre egy sikeres háború után, hogy útját állják a keletről jövő fenyegetésnek (Szovjetunió/Oroszország), és kezdettől az Egyesült Államok vezetése alatt állt, mint ahogyan a Déloszi Szövetség Athén irányításával működött. A NATO ugyanúgy eltért eredeti céljától, mint ahogy a Déloszi Szövetség is, amikor a Perzsia elleni védekezés helyett Athén szövetségesevé vált Spártával szemben a peloponnészoszi háború során. A NATO még fennálló szövetség, míg a Déloszi Szövetséget az athéniak saját céljaik érdekében monopolizálták, de mindkét esetre igaz – mint ahogyan erre mind Kleón, mind Macron felhívta a figyelmet –, hogy hatékony vezetés nélkül a katonai szövetségek fel szoktak bomlani.

A központi kérdés ma is ugyanaz, mint az i. e. 5. században: hogy néz ki egy soknemzetiségű szervezet hatékony vezetése? Sokan állítják, hogy a túlbuzgó

háborús uszítás ugyanúgy hiba, mint az apátia, vagy az, ha nem reagál, amikor kell. Az Egyesült Államok a történelem során katonai és pénzügyi segítséget nyújtott olyan ügyekhez, amelyek nem szolgálták a közvetlen érdekeit, mint például az, amikor a hidegháború éveiben jobboldali csoportokat támogatót a Szovjetunió által patronált kommunista csoportokkal szemben.

Ehhez hasonlóan a Földközi-tenger térségében az ókori Athén a demokratikus államokat szokta segíteni, míg ellensége, Spárta, az oligarchikus csoportokat. Leghíresebb ezek közül Korküra (a mai Korfu) volt, ahol Spárta Korinthoszt, a szövetségét pártfogolta. Az Athén-pártiak és a Korinthosz-pártiak csoportja között dúló harc leírhatatlanul véres polgárháborúba torkolt, ahol – Thuküdidész szavaival – „atyák öltek meg fiúkat és fiúk öltek meg atyákat”. Ez volt az első a Görögország-szerte kitért számtalan háború közül. A több állam részvételével megívott háborúknak – mai kifejezéssel: proxyháborúknak – és a szövetségek támogatásának szövevényes láncolata a jelenlegi szíriai helyzetet juttatja

Sokan állítják, hogy a túlbuzgó háborús uszítás ugyanúgy hiba, mint az apátia, vagy az, ha nem reagál, amikor kell

eszünkbe. Itt az Egyesült Államok és a NATO európai tagjai az Oroszország által patronált szíriai rezsim ellen harcoló lázadók mellé álltak. Macron és sokak szemében Trump abban bűnös, hogy csapatainak visszavonásával feladta a nyugati érdekeltségeket, és lehet, hogy magát a demokráciát is.

Továbbra is tartja magát az a nézet, hogy az olyan szövetségek, mint a NATO, soha nem lehetnek valóban demokratikusak; eljárt felettük az idő, és a modern korban fel kell velük hagyni. Ennek ellenére, bár ez félelmetes, úgy tűnik, hogy a legtöbb ember jobban szereti a status quo fenntartását – vagy helyettesítését, ahogyan azt Macron javasolta. 2016-ban a korábbi NATO-főtítká, Anders Fogh Rasmussen tábornok azt írta: „A világnak szüksége van egy csendőrré. Az egyetlen alkalmas, megbízható és kívánatos jelölt erre a pozícióra az Egyesült Államok. Be kell látnunk Amerika globális vezető szerepét.”

2016-ban Donald Trumpot elnökké választották, és ő legjobb esetben is ambivalensen viszonyult a NATO-hoz. A 2018 júliusában tartott csúcstalálkozón azt követelte, hogy a „kötelességmulasztó” szövetségesek a jövőben fizessenek többet, mint amiben korábban megegyeztek. Válaszul a NATO-tagok abban állapodtak meg, hogy a következő két évben 100 milliárd amerikai dollárral emelik hozzájárulásukat, ami az mutatja, hogy még mindig az amerikaiaké a vezető szerep, bár már túl vannak a zenitén.

Trump hivatali ideje egybeesik az egyre elszántabb, héjaként viselkedő